

פרשת שלח לך: חטאם של המרגלים / מוטי מלכא.

'שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל, איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו, כל נשיא בהם' (י"ג, ב').

חטא המרגלים מעורר שאלות רבות, כאשר השאלה הבסיסית היא: **למה בכלל חטאו המרגלים? מה גרם לעשרה מגדולי ישראל, שנבחרו בקפידה על ידי משה, לבוא לידי חטא זה? בנוסף יש מקום לשאול: הרי הקב"ה עצמו הסכים עם שליחת אנשים אלו - האם לא ידע הקב"ה שעתידיים הם לחטא?**

מעַכְבֵּ אֲנִי עֲלֵיהֶם

הדרך הראשונה בה ענו על כך הפרשנים היא שהקב"ה ידע על כוונתם לחטוא, אך למרות זאת הוא השאיר את הבחירה אם לשלוח את המרגלים בידי משה והעם¹: **...וְכַךְ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אָמַר לְיִשְׂרָאֵל, טוֹבָה הִיא, וְלֹא הָאֲמִינִי אֶלָּא אָמְרוּ "נִשְׁלַחְהָ אֲנָשִׁים", אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אִם מְעַכְבֵּ אֲנִי עֲלֵיהֶם הֵם אוֹמְרִים לְפִי שְׂאִינָה טוֹבָה לֹא הָרְאָה, אֶלָּא יָרְאוּ אוֹתָהּ, וּבִשְׂבוּעָה שְׂאִין אֶחָד מֵהֶם נִכְנָס לְתוֹכָהּ (ילקוט שמעוני).**

הילקוט מדגיש כי שליחת המרגלים נבעה מחוסר אמונה בקב"ה, ביכולותיו להביס את עמי הארץ או מחוסר הכרה באיכות הארץ - כל אלו חטאים שבגינם היה ראוי העם להיענש ולכן המרגלים היו בעצם **הכלי שעל ידו הביא ה' את עונשם של בני ישראל על חוסר אמונתם**².

הסבר נוסף בדרך זו היא שרצה הקב"ה להשאיר את בני ישראל במדבר לעוד זמן בכדי **לחנך** אותם לעצמאות או לתת להם זמן נוסף ללמוד ממשה ובכך לחזק את אמונתם, ודרכו לעשות כן הייתה על ידי המרגלים, וכך

¹ וכל עולה מדברי המדרש בילקוט שמעוני: **דָּבַר אַחַר "שְׁלַח לך", אַף עַל פִּי שְׂאֵמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשָּׁה שְׁלַח לך, לֹא הִנֵּה מִן הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂגִלְכוּ, לָמָּה, שְׂכַבְרֵי אָמַר לָהֶם הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂבַחָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל... וּמֵהוּ שְׁלַח לך, אֶלָּא הֵם בְּקִשׁוֹ הַדְּבָרִים הַלְלוּ, שְׂבִשְׂעָה שֶׁהִגִּיעוּ לְתַחֲנוּמִים אָמַר לָהֶם מִשָּׁה, (דברים א, כא) "רְאֵה נַתַּן ה' אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ אֶת הָאָרֶץ", בְּאוֹתָהּ שְׂעָה נִתְקַרְבוּ יִשְׂרָאֵל אֶצֶל מִשָּׁה שֶׁנֶּאֱמַר (שם, כב) "וַתִּקְרְבוּ אֵלַי כָּלְכֶם". זֶה שְׂאֵמַר הַכְּתוּב (נחמיה ט, יז) "וַיִּמָּאֲנוּ לְשִׁמְעַ וְלֹא זָכְרוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ", וְאָמַר "וְאֶרֶון בְּרִית ה' נֹסֵעַ לְפָנֵיהֶם", אֶלָּא אָמְרוּ (דברים א, כב) "נִשְׁלַחְהָ אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ", שְׂלַח הָאֲמִינִי בְּתוֹרָתוֹ... אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, לָמָּה הָיוּ דוֹמִיּוֹן, לְמַלְךְ שְׂזִימִן לְבָנוּ אִשָּׁה נָאָה בַּת טוֹבִים וְעִשְׂרִיָּה, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ, זְמַנְתִּי לָךְ אִשָּׁה בַת טוֹבִים וְעִשְׂרִיָּה אֵין כְּמוֹתָהּ בְּעוֹלָם, אָמַר לוֹ הַבֵּן, אֵלֶיךָ וְאָרְאָה אוֹתָהּ שְׂלַח הִנֵּה מֵאֲמִין לְאֲבִיו מִיַּד הַקִּשָּׁה הַדְּבָר וְהִרַע לְאֲבִיו, אָמַר אֲבִיו, מַה אַעֲשֶׂה אִם אוֹמַר לוֹ אֵינִי מְרָאָה אוֹתָהּ לָךְ עִכְשָׁיו הוּא אוֹמַר כְּעוֹרָה הִיא לְפִיכָךְ לֹא רָצָה לְהִרְאוֹתָהּ, לְסוּף אָמַר לוֹ, רְאֵה אוֹתָהּ וְתִדַּע שְׂלַח כַּחֲשֵׁתִי לָךְ, וּבִשְׂבִיל שְׂלַח הָאֲמִנִת לִי קוֹנֵס אֲנִי שְׂאִין אֶתָּה רוֹאָה אוֹתָהּ בְּבִיתְךָ אֶלָּא לְבַנְךָ אֲנִי נוֹתֵנָה, וְכַךְ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אָמַר לְיִשְׂרָאֵל, טוֹבָה הִיא, וְלֹא הָאֲמִינִי אֶלָּא אָמְרוּ "נִשְׁלַחְהָ אֲנָשִׁים", אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אִם מְעַכְבֵּ אֲנִי עֲלֵיהֶם הֵם אוֹמְרִים לְפִי שְׂאִינָה טוֹבָה לֹא הָרְאָה, אֶלָּא יָרְאוּ אוֹתָהּ, וּבִשְׂבוּעָה שְׂאִין אֶחָד מֵהֶם נִכְנָס לְתוֹכָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן יד, כג) "אִם יָרְאוּ אֶת הָאָרֶץ" אֶלָּא לְבִנְיָהֶם אֲנִי נוֹתֵנָה.**

² ביטוי לפחד העם נמצא בפחד שהמרגלים מציגים מפני עמי הארץ, ובעצם נראה שהשליחות הייתה דרך לאשר את חששם - המרגלים ביטאו את רוח העם שהביאה לשליחות.

מסביר שד"ל³: ונראה כי הכול היה סבה מאת ה', וכמו שכתב הרמב"ם (מורה ח"ב פל"ב), אלא שהוא אומר שהיה מחכמת ה' להסב אותם במדבר עד שילמדו גבורה .

לְסוֹף אַרְבָּעִים יוֹם נִהְפְּכוּ

לעומת תשובות אלו במדרש ישנה גישה הפוכה האומרת כי המרגלים היו מלכתחילה צדיקים, ועדות לכך היא שנאמר שהם נשלחו על פי ה', אולם לאחר ארבעים ימים של השליחות הם התהפכו וחטאו, וכך מובא בילקוט שמעוני: ...מִכַּאֲן אֵתָהּ אֹמֵר שֶׁהָיוּ צְדִיקִים בְּעֵינֵי יִשְׂרָאֵל וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה, וְאַף מֹשֶׁה לֹא רָצָה לְשַׁלְּחַם מִדְּעַת עַצְמוֹ עַד שֶׁנִּמְלַךְ בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד... וְאָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא רְאוּיִין הוּא... וְאַחֵר כִּךָ לְסוֹף אַרְבָּעִים יוֹם נִהְפְּכוּ וְעָשׂוּ כָּל אוֹתָהּ צָרָה⁴.

המדרש עונה על השאלה- כיצד חטאו אם הקב"ה ומשה בחרו אותם? בתשובה פשוטה אך מהותית: **חופש בחירה**. לכל אדם יש את חופש הבחירה אם לחטוא או לא, ובחירתם המוטעית הביאה עליהם ועל בני ישראל את עונש הנדודים במדבר. מצד שני, המדרש מחריף את השאלה לגבי סיבת חטאם, שכן אם היו צדיקים אף בעיני ה' - **מה יכול היה להביא אותם לידי חטא!?**

תסביכו של יונה

המדרש לא מציג תשובה לגבי סיבת החטא, אבל הוא כן מכוון אותנו לכך שהיא נמצאת בתחום האנושי - החוטאים הם בני אדם בעלי בחירה ולכן צריך למצוא מה יכול לגרום לשנות את התנהגותו בצורה כזו.

³ שד"ל: שלח לך אנשים - בדברים (א:כ"ג) כתוב כי ישראל אמרו נשלחה אנשים לפנינו, וכאן הוא אומר כי ה' דבר אל משה שלח לך אנשים, ונראה כי הם שאלו, וה' הסכים וצווה למשה שיעשו כדבריהם, וכאן לא הזכיר שהם שאלו, כדי שלא יהא נראה שחטאו בשאלתם. ונראה כי הכול היה סבה מאת ה', וכמו שכתב הרמב"ם (מורה ח"ב פל"ב), אלא שהוא אומר שהיה מחכמת ה' להסב אותם במדבר עד שילמדו גבורה, כמו שנודע שההליכה במדבר ומיעוט הנאות הגוף מרחיצה וכיוצא בהם יולידו הגבורה ונולדו ג"כ (באותם ארבעים שנים) אנשים שלא הורגלו בשפלות ובעבודת, ואני אומר שלא הייתה כוונת האל שיקנו גבורה, כי לא בחרבם ירשו ארץ וזרועם לא הושיעה למו, אבל סבב שיתעכבו במדבר, למען יעמדו במשך ימים רבים אצל משה, שאם היה משה מביאם אל הארץ, היו מתפזרים איש בנחלתו, ולא היה משה יכול ללמדם דעת, גם לא היו צריכים להתפרנס דרך נס, ולא הייתה האמונה בתורת משה נקבעת בלבבותם לדורות עולם, כמו שהיה הענין על ידי שישבו ארבעים שנה במדבר, ומשה מנהיגם ומפרנסם באותות ובמופתים, ומלמדם דרכי ה'; והחינוך הזה אשר לא היה כמהו בכל הארץ, שיהיו מאתים ריבוא נפשות יושבים אצל מלמדם במשך ארבעים שנה, בלי שיהיו טרודים בבקשת מזונותיהם זה הוא שהעמיק האמונה בלב בני ישראל, באופן שבתעות כל יושבי הארץ אחרי האלילים, נשאר תלמידי משה גוי אחד ויחיד בארץ, שומר האמונה הטהורה, וממנו התפשטה ותתפשט לטובת המין האנושי כלו, ומלאה הארץ דעה את ה' [ישעיהו י"א:ט].

⁴ ילקוט שמעוני: שלח לך אנשים וכל מקום שכתוב אנשים הן צדיקים, וכן הוא אומר (ש"א יז, יב) "והאיש בימי שאול זקן בא באנשים", וכן חנה אומרת "ונתתה לאמתך זרע אנשים", ולאילו אתה קורא כסילים, אלא על שהוציאו דבה, שנאמר (משלי י, יח) "ומוציא דבה הוא כסיל", ואף על פי כן בני אדם גדולים היו, ועשו עצמם כסילים, ועליהם אמר משה (דברים לב, כ) "כי דור תהפכת המה" וגו', שנבחרו מכל ישראל על פי הקדוש ברוך הוא ועל פי משה, שנאמר (שם א, כג) "וייטב בעיני הדבר ואקח מכם שנים עשר אנשים", מכאן אתה אומר שהיו צדיקים בעיני ישראל ובעיני משה, ואף משה לא רצה לשלחם מדעת עצמו עד שנמלך בהקדוש ברוך הוא על כל אחד ואחד, [ואמר] פלוני משבט פלוני ראוי הוא, ואמר לו הקדוש ברוך הוא ראויין הו, שנאמר "וישלח אתם משה ממדבר פארן על פי ה'", ואחר כך לסוף ארבעים יום נהפכו ועשו כל אותה צרה והן גרמו לאותו הדור שלקו, לכך נאמר "שלח לך".

תשובה ראשונה לכך מביא הזוהר הקדוש ואומר כי לאחר שתרו את הארץ והבינו שהנה הולך להתרחש השינוי בחיי העם, עלה בהם החשש שמא יחליט משה **להעביר מהם את ההנהגה** (המנהיג בארץ בסופו של דבר יהיה המלך), ויעבירה לאנשים אחרים: **אֵי יִיעָלוּן יִשְׂרָאֵל לְאַרְעָא, נְתַעְבֵּר אָנָּן מִלְמַהוּי רִישִׁין, וְיִמְנִי מִשָּׁה רִישִׁין אַחֲרָנִין**⁵. כאשר אדם נמצא בעמדת הנהגה, השפעה או כוח, הדבר הקשה ביותר הא לדעת מתי לשחרר, מתי לעזוב. קושי זה לא נוגע למנהיגים בלבד, גם כהורים אנו לעיתים מתקשים לדעת מתי הילד כבר יכול לצעוד לבד, ומתי מה שאנו רואים כדאגה או עזרה הופך להיות למגביל, וכמובן שיש ביטוי לכך כמעט בכל תחום בו יש אקט של חניכה או הדרכה.

עוד אפשרות להסביר את חטאם היא דווקא **מהבחינה הפסיכולוגית**:

לכול אדם ישנם חלומות ושאיופות, ועל פי רוב האדם יפעל במטרה לממש שאיופות אלו. אולם, כאשר אדם מגיע אחרי שנים של השקעה אל מימוש החלום - דווקא אז עלולים לעלות בו הפחדים: הציפייה והרצון להגשים מתנגשים עם החשש מה יהיה? האם באמת החלום יענה על הציפייה? הדבר יכול להתבטא אצל סופר, שלאחר שנים של כתיבה יכול לחשוש ממידת הצלחת הספר, או אולי מורה שישב והכין שיעור או הרצאה ואז מתחיל לעלות החשש - האם אני ברור? האם יקבלו את הדברים? האם בכלל אני צודק?

שאלות וחששות אלו יכולים מצד אחד להביא לחידוד ולבדיקה כיצד ניתן לשפר את הספר או השיעור, אבל באותה המידה הם עלולים להביא לידי שיתוק ולידי הימנעות. בני אדם אוהבים לספר מה **יכלו** להיות, מה חלמו לעשות וכאשר בודקים מדוע הדבר לא קרה, בין שלל הגורמים יכול להיות גם **פחד מפני הצלחה**.

אברהם מאסלו, החוקר והפסיכולוג כינה זאת בשם **תסביך יונה**, כאשר אדם פוחד להכיר ביכולת שלו להגיע למימוש עצמי והוא מעדיף להישאר ולחלום על מה יכול היה להיות. האם יכול להיות שגם המרגלים הגיעו לנקודה כזו? האם יכול להיות שאחרי שנים של עבדות והשפלה, הם הגיעו לארץ, הבינו שהם הולכים לחיות חיים עצמאיים - להתפרנס בעצמם, לכלכל את עצמם ולהיות אחראים לגורלם, **האם יכול להיות**

שזה היה גדול מדי?

האם ההכרה במציאות שמגיעה הציפה אותם עד כדי שיתוק, עד כדי העדפה להישאר רק עם החלום - גם אם זה אומר להיות במדבר? המדרשים והפרשנים מזכירים כגורמים לחטא את הפחד מפני הכיבוש, את חוסר אמונה, את הרצון להישאר בתפקיד ההנהגה והרצון להישאר תחת הנהגה ניסית כגורמים לחטא. אולם אפשר לראות בכל גורמים אלו ביטוי לתחושה הפנימית של הפחד מפני התממשות החלום.

⁵ זוהר שלח לך קנ"א א: וישלח אותם משה וְגו', כָּלֶם אַנְשִׁים. כָּלְהוּ זָכָאִין הוּוּ, וְרִישִׁי דְיִשְׂרָאֵל הוּוּ. אָבֵל אֵינּוּן דְּבִרוּ לְגִרְמִייהוּ עֵיטָא בִישָׂא. אָמַאי נְטְלִי עֵיטָא דָא. אָלָא אָמְרוּ, אֵי יִיעָלוּן יִשְׂרָאֵל לְאַרְעָא, נְתַעְבֵּר אָנָּן מִלְמַהוּי רִישִׁין, וְיִמְנִי מִשָּׁה רִישִׁין אַחֲרָנִין, דְּהָא אָנָּן זְכִינָן בְּמַדְבָּרָא לְמַהוּי רִישִׁין, אָבֵל בְּאַרְעָא לֹא נִזְכִּי. וְעַל דְּנְטְלִי עֵיטָא בִישָׂא לְגִרְמִייהוּ, מִיתוּ אֵינּוּן, וְכָל אֵינּוּן דְּנְטְלוּ מְלִייהוּ.

מנהיגות שאיבדה את דרכה

אבל מדוע מעשי המרגלים נחשבים לחטא כל כך חמור? האם אי אפשר לדון אותם לזכות ולומר שחולשה זו נבעה מהעבדות או מהקושי לתפוס את העובדה שהם הופכים לבעלי הארץ? התשובה היא שאם **כול** המרגלים היו חוטאים בכך אולי היה אפשר לדון לזכותם, אבל כלב ויהושע פעלו אחרת והראו שהיה אפשר לפעול אחרת.

אפשר להוסיף גם שלמנהיג יש תפקיד חשוב במיוחד בעת משבר: דווקא אז הוא צריך להתבלט ולהתעלות, ואם הוא לא מצליח - עליו לפחות לא להרע. המרגלים עשו בדיוק ההיפך - במקום להעלות את העם הם הורידו אותו, הם נתנו לפחד להשתלט על כולם ובתוך כך גם ביטאו את חוסר האמונה והמוכנות שלהם להיכנס לארץ, וכאן הפחד הטבעי, שיכול היה להיות מובן, הפך כבר לחטא.

כך גם אנו, לכל אחד יש חששות ופחדים, אבל הגדולה היא להפוך חשש זה למשהו חיובי - לראות כיצד החששות גורמים לנו לבדוק את עצמנו, למצוא את שצריך לתקן ובמה להתחזק, במקום להיכנע להם ולהישאר במדבר.

הסכנה שבאיבוד הדרך

אם חטא המרגלים, מנהיגי העם יכול להיות מובן בכך שחטאו לתפקידם - מדוע על העם הוטל עונש כל כך חמור? הרי מנהיגיו, אלו שבחרו בהם משה והקב"ה, הם שהחטיאו אותם. העונש שקיבלו בני ישראל היה העונש החמור ביותר שקיבל העם: בכל שאר החטאים הרג ה' את החוטאים - אם רבים ואם מעטים, ואילו כאן גוזר הקב"ה כליה על דור שלם. צריך לשים לב לכך שהשהות במדבר אינה העונש, כי אם הכלי לביצועו - מות כל הדור ההוא.

בכדי להבין חומרה זו, צריך להבין מה גילו המרגלים:

'אפס כי עז העם היושב בארץ.. והערים בצורות.. וגם ילידי הענק ראינו שם.. ארץ אוכלת יושביה!'

המרגלים מבטאים את שיברו של החלום: אכן החלום לא מושלם, החשש מפני העתיד הוא מוצדק. ישנם פרשנים כגון הרמב"ן ואברבנאל, השואלים מדוע נחשבו דברי המרגלים לחטא - הרי את שראו אמרו, וזו הייתה מטרת שליחותם? משמע מכך שדברי המרגלים - בעיניהם, אמת היו, ומבחינת המרגלים והעם, הסתבר כי החלום באמת לא מושלם.

וזהו הבסיס להבדל שבין חטא זה לשאר החטאים במדבר: החטאים של בני ישראל במדבר היו נפילות, סטיות מהדרך הישרה של חלק מהעם, אך תמיד לרוב העם המטרה והדרך היו ברורות ובשביל הרוב לא נאבדה הדרך. בחטא המרגלים המטרה שאליה הדרך מובילה התגלתה כשקרית - דבר שהביא לפסילת הדרך כולה, וזו הייתה חומרת החטא.

ביטוי לכך עולה מהשאלה: **למה היה צריך הקב"ה 40 שנה בכדי להעניש את העם?** הרי לכאורה היה הקב"ה יכול להרוג את בני דור המדבר מהר יותר ולהכניס את בנייהם לארץ... בלא מעט אירועים הקב"ה העניש במקום את החוטאים, אז למה כאן הדבר שונה? התשובה על כך מרמזת על איבוד הדרך שהזכרנו ועל הרצון לבנות דרך חדשה:

בספר דברים, כאשר משה מדבר על הנדודים במדבר הוא אומר כך: **וְזָכַרְתָּ אֶת כָּל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הוֹלִיכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לְמַעַן עֲנִתְךָ לְנִסְתָּךְ לְדַעַת אֶת אֲשֶׁר בְּלִבְּךָ הִתְשַׁמֵּר מִצְוָתוֹ אִם לֹא... וְיָדַעְתָּ עִם לְבָבְךָ כִּי כַּאֲשֶׁר יִיָּסֵר אִישׁ אֶת בְּנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִיִּסְרָךְ:** אומר משה לעם שהשנים במדבר היו כעונש של אב לבנו. לעונש חייבת להיות מטרה חינוכית, שאם לא כן הוא היה מוגדר התעללות. ולכן אומר משה ששנות הנדודים הייתה מאחוריהן גם סיבה חינוכית.

התגובה של בני ישראל לדברי המרגלים היה בה משום תבוסתנות- עם שהולך להילחם על ארצו לא יכול רק בגלל שמועות מסוימת לרצות לחזור אחורה ולנטוש את המטרה. דבר זה חשוב במיוחד כאשר מדובר בראשי העם האמורים להנהיג את העם בזמן המלחמה. וצריך לשים לב: זו לא בושה לפחד- הפחד הוא טבעי והוא גורם לאדם להישאר דרוך, אך אופי של עם בן חורין היה צריך להשתמש במידע בכדי ליצור אסטרטגיה לכיבוש ולא בכדי למצוא תירוץ לנסיגה.

בני ישראל שיצאו ממצרים יצאו בעלי מנטליות של עבדים, הם היו צריכים להוציא מתוכם את המנטליות הזו על ידי גידול דור חופשי ועצמאי - ולכך שימשו השנים במדבר. שנות המדבר מצד אחד היו העונש לדור היוצאים ומצד שני היה החינוך ובניית אופי לדור השני - הן אפשרו לפתח אופי של בני חורין.

אם כן, חטאם של המרגלים גילה עד כמה היה שברירי אופיו של עם ישראל, ודבר זה היה נסבל אילולי היו רואים את מה שראו: מכות מצרים, קריעת ים סוף והניסים במדבר היו אמורים לגרום להם להמיר את הפחד בתפילה- במקום לסגת אחורה, להתפלל לעזרה בדרך קדימה. מכיוון שלא עשו זאת הם גילו במעשיהם חוסר אמונה ואיבוד דרך, אי אפשר להאמין במטרה שלעתיד ללא אמונה בלי אמונה בקב"ה, ולכן לדור זה לא יכול היה להיכנס לארץ.

פתח לתקווה

אך מעשה המרגלים לא מסתיים רק בעונש, הוא מסתיים בציווי שבא לאחרי: חלקה השני של הפרשה פותח במילים: **'..כי תבואו אל ארץ מושבותיכם'** (ט"ו, ב'), שואל המדרש מדוע דווקא במילים אלו? ומדוע מיד לאחר החטא חוזרת התורה לעסוק בציוויים ומצוות? התשובה על כך היא: **'ויתאבלו העם מאד'- באותה שעה אמר לו הקב"ה: משה! לך רצה אותן עניים, שכבר יצא ליבם מעליהם [מפחד וצער]. אמר לפניו: ריבונו של עולם! במה ארצם? אמר לו: לך ורצם בדברי תורה:**

'כי תבואו אל הארץ..'. דווקא לאחר אותו כשל ואותו עונש חמור, לאחר שהגיע העם לידי איבוד הדרך, דווקא אז פונה הקב"ה לדור הבא ומנחם אותם בדברי תורה- הווה אומר: הקשר עם הקב"ה לא הסתיים (שאם כך היה לא היה טעם לצוותם במצוות), ולא רק זאת, המטרה לא נעלמה לגמרי וההבטחה עדיין קיימת- הדור הבא יכנס לארץ.

ברוך ה' לעולם אמן ואמן.